

**ПРАТЭСТАНЦКАЯ ЦАРКВА НА БЕЛАРУСІ:
АГУЛЬНЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ РАЗВІЦЦА (1943-1985 гг.)**

Балтрушэвіч Н.Г.

*УО «Витебский государственный ордена Дружбы народов
медицинский университет»*

1. Канфесіянальная палітыка на Беларусі ў 1943-1985 гг. вызначалася, з аднаго боку, паслядоўнай ідэалагічнай барацьбой дзяржавы супраць носьбітаў рэлігійнасці, распрацаванай сістэмай атэістычнай контрпрапаганды і дзяржаўнага знішчэння рэлігіі як сацыяльнай з'явы. З другога боку, ішоў працэс адаптацыі канфесійных структур да больш складаных ідэалагічных умоў. Ідэалагічны ўзровень узаемадачынэнняў дзяржаўнай сістэмы і рэлігійных структур у гэтыя гады ў адрозненне ад даваеннага перыяду гісторыі СССР у цэлым не меў накіраванасці на фізічнае вынішчэнне носьбітаў рэлігійнасці. Але ідэалагічная барацьба, мэтанакіраваная атэістычная работа рабілі сваю справу. У савецкай краіне адбываецца панаванне палітыкі над рэлігіяй. У ёй не было месца для праяўлення рэлігійнай свабоды і самастойнасці царквы.

Пратэстанцкая канфесія ва ўсе пасляваенныя дзесяцігоддзі знаходзілася ў жорсткай канфрантацыі з савецкімі ўладамі. Супраць яе дзейнасці выкарыстоўвалася распрацаваная дзяржаўная палітыка, накіраваная на скарачэнне яе колькасці, абмежаванне дзейнасці, а ў дачыненні да некаторых яе накірункаў і на знішчэнне цалкам.

2. У дзяржаўна-царкоўнай палітыцы савецкай улады ўвогуле, як і ў адносінах да пратэстанцкай канфесіі, у прыватнасці, на тэрыторыі БССР з 1943 па 1985 гг. умоўна можна вылучыць наступныя перыяды: 1) 1943 – 1948 гг. – час пэўнай лібералізацыі дзяржаўна-рэлігійнай палітыкі, прымяненне канструктыўнага падыходу ва ўзаемаадносінах улад з канфесіямі. Як вынік – актывізацыя дзейнасці ўсіх канфесій. Пад час нямецка-фашысцкай акупацыі і ў пасляваеннае дзесяцігоддзе адбыўся колькасны рост пратэстанцкіх абшчын на Беларусі; 2) 1948 – 1955 гг. – пачынаецца паступовы адыход ад прынцыпу “ўступніцтва”, вызначаецца зварот да палітыцы жорсткага кантролю за царкоўным інстытутам, выкарыстоўваючы вопыт 1930-х гг.; 3) 1955 – 1958 гг. – яшчэ захоўваюцца даволі памяркоўныя адносіны да рэлігійных арганізацый, бо назіраюцца ў савецкім кіраўніцтве ідэалагічныя ваганні, вырацоўка адзінай лініі пасля смерці Сталіна; 4) з 1959 - 1964 г. – вызначаны цвёрды накірунак улады ў дачыненні да рэлігійных арганізацый: прадугледжвалася поўная ліквідацыя рэлігійных арганізацый, распрацоўваліся спецыфічныя метады і формы барацьбы з рэлігіяй. Як вынік – рэпрэсіі супраць веруючых-пратэстантаў, скарачэнне колькасці абшчын і паствы, абвастрэнне ўнутраных супярэчнасцей у Саюзе ЕХБ; 5) 1965 – 1985 гг. – параўнальнае паляпшэнне становішча рэлігійных арганізацый пры вонкава лаяльным заканадаўстве, дастаткова пільным кантролі за іх дзейнасцю, навукова распрацаванымі метадамі атэістычнага выхавання і прапаганды. Адсюль назіраецца павелічэнне колькасці пратэстанцкіх абшчын і веруючых.

3. У пасляваенныя годы адбылося арганізацыйнае афармленне дзейнасці евангельскіх хрысціян, баптыстаў і пяцідзсятнікаў на тэрыторыі СССР – быў утвораны Усесаюзны Саюз евангельскіх хрысціян-баптыстаў у кастрычніку 1944 г., да якога ў жніўні 1945 г. далучыліся пяцідзсятнікі. Арганізацыйнае афармленне пратэстанцкіх абшчын дазволіла, па-першае, легалізаваць дзейнасць веруючых, асабліва пяцідзсятнікаў, устанавіць больш цесныя і прадукцыйныя ўзаемаадносіны з уладамі; па-другое, дзяржава атрымала магчымасць без перашкод умешвацца ва ўнутранае жыццё пратэстантаў, ажыццяўляць пастаянны кантроль і дыктаваць

умовы жыццядзейнасці; па-трэцяе, аб'яднанне розных накірункаў пратэстантызму ў адзіны Саюз было вымушаным крокам, бо разглядалася веруючымі як адзіная магчымасць захавання сваёй веры і паствы.

У 1946 г. аднавіў сваю дзейнасць Усесаюзны Савет адвентыстаў сёмага дня (АСД). Адбывалася рэгістрацыя абшчын, расла колькасць іх членаў.

4. У пачатку 1960-х гг. у выніку цэлага рада унутраных і знешніх прычын адбыўся раскол ва УСЕХБ, які абумовіў утварэнне незалежнай царквы РЦЕХБ. Непрымірмая пазіцыя РЦЕХБ у адносінах да ўлад прадвызначыла жорсткую канфрантацыю і рэпрэсіі ў адносінах да іх прыхільнікаў. У развіцці Рады царкваў ЕХБ яскрава праявілася спецыфіка існавання рэлігійных абшчын-раскольнікаў – гэта вымушаная замкнёнасць рэлігійнай карпарацыі і набыццё кіраўніцтвам Рады аўтарытэтнага характару. З другой паловы 70-х гг. пад уплывам палітычных пераўтварэнняў некаторыя абшчыны перагледзелі свае пазіцыі і пачалі рэгістравацца аўтаномна, г.зн. без заяўлення пра прыналежнасць да таго ці іншага Саюза ЕХБ. У 80-я гг. такая форма легалізацыі прыняла шырокі размах. Што датычыцца прыхільнікаў РЦЕХБ, то першыя дадзеныя аб колькасці зарэгістраваных абшчын з'явіліся ў Брэсцкай вобласці (2 абшчыны з колькасцю веруючых 935) і Гродзенскай адпаведна 1-20.

5. На працягу вывучаемага перыяду назіраюцца асноўныя тэндэнцыі ў зменах сацыяльна-дэмаграфічнай структуры пратэстанцкіх абшчын: а) рост колькасці пратэстанцкіх абшчын на працягу ўсяго даследуемага перыяду ажыццяўляўся голоўным чынам пераважна за кошт жанчын (з агульнай колькасці прынятых новых членаў у 1954 г. 238, жанчын прынята 195 ці 70%, у 1953 г. – жанчын было прынята 99,5%). Аднак з 1970-х колькасць зноў прынятых мужчын у абшчынах павялічылася і складала ў абшчынах ЕХБ ад 20,4% у Віцебскай вобласці да 36,5% - у Брэсцкай, у абшчынах ХВЕ – ад 28% у Віцебскіх абшчынах да 46,8% у Брэсцкіх; б) па сацыяльнаму складу абшчыны ў асноўным складаліся з пенсіянераў, хатніх гаспадынь, але з 1960-1970-х гг., у сувязі з тым, што значная колькасць веруючых перасялілася ў горад, павялічылася колькасць рабочых і служачых з 36 да 61%; в) па ўзроставаму паказчыку і ў складзе абшчын, і ў складзе прынятых новых членаў пераважалі асобы сярэдняга і старэйшага ўзросту, без адукацыі ці малаадукаваныя. Аднак у 1970-я гг. доля моладзі ўзрасла ў абшчынах гарадоў з 8 да 26%. У асобных абшчынах ЕХБ

доля моладзі дасягала 32 %, у абшчынах ХВЕ – 40%. Аднак, калі параўноўваць акрэсленыя паказчыкі з паказчыкамі ў незарэгістраваных абшчынах і, у прыватнасці, з абшчынамі пяцідзсятнікаў, то іх абшчыны адрозніваліся значнай канцэнтрацыяй моладзі; г) павелічэнне долі моладзі ў пратэстанцкіх абшчынах прывяло да павышэння адукацыйнага ўзроўню, павелічэння колькасці працуючых і занятых кваліфікацыйнай працай. У 1984 г. веруючыя з пачатковай адукацыяй складалі 26 %, васьмігадовай – 31 %, сярэдняй – 38 %, вышэйшай – 1,6 %, у сельскай мясцовасці – 86 % веруючых мелі адукацыю не вышэй васьмігадовай

6. Нягледзячы на палітыку савецкай улады, накіраваную на скарачэнне колькасці, пратэстанцкія абшчыны здолелі не толькі захаваць сваю веру, зберагчы значную колькасць абшчын, але і колькасца папоўніць свае рады. Так, калі ў 1945 г. абшчын ЕХБ139 з колькасцю веруючых 8006, у 1948 г. колькасць толькі зарэгістраваных абшчын складала 235, а колькасць веруючых 15800. А на студзень 1954 г. колькасць толькі зарэгістраваных абшчын ЕХБ і АСД складала 184 (179 – ЕХБ і 5 – АСД), з агульнай колькасцю веруючых ЕХБ – 14203 чал. і АСД – больш 300 чал. На 1 студзеня 1965 г. у БССР дзейнічалі 147 зарэгістраваных абшчын ЕХБ, у якіх налічвалася 11 904 вернікаў. На 31.12.1984 г. – адпаведна 172 – 14615. Колькасныя дадзеныя адлюстроўваюць стаўленне дзяржавы да пратэстантаў, перыяды жорсткіх ганенняў і адноснай лібералізацыі.

Для АСД характэрна ў вывучаемы перыяд стабільнасць у колькасці зарэгістраваных абшчын: калі ў 1954 г. зарэгістраванымі дзейнічалі 5 абшчын, на 24.05.1957 г. – 5, на 1 студзеня 1965 г. – 5 абшчын. Аднак з другой паловы 60-х гг. адвентысты актывізавалі свае намаганні на легалізацыю дзейнасці абшчын, што прадвырашыла павелічэнне колькасці зарэгістраваных абшчын к пачатку 1985 г. да 10 з колькасцю веруючых 541.

Акрамя гэтага на тэрыторыі Рэспублікі дзейнічала значная колькасць незарэгістраваных пратэстанцкіх абшчын і груп. На 31.12.1984 г. такіх абшчын ХВЕ 34 абшчын з колькасцю веруючых 1434, РЦЕХБ – 27 абшчын. Значная колькасць нелегальна дзейнічаючых абшчын яскрава адлюстроўвае, з аднаго боку, жорсткую пазіцыю савецкіх улад у адносінах да пратэстантаў, накіраваную на забарону іх дзейнасці, а, з другога боку, адкрытае процістаянне саміх веруючых, якія не жадалі падпарадкоўвацца, а адкрыта дэманстравалі сваю незалежнасць.

7. Аснову барацьбы дзяржаўных органаў улад з пратэстантамі складала атэістычная прапаганда, прыцягненне да адміністрацыйнай і крымінальнай адказнасці. Адзначаныя меры вымушалі і уплівалі на перабудову, а калі дакладней, то на прыстасаванне свайго дагматычнага, унутранага жыцця абшчын пратэстантаў. Пратэстанты ў пасляваенныя дзесяцігоддзі здолелі выстаяць і захаваць сваю веру, не спынілі актыўную рэлігійную дзейнасць. Так, распаўсюджанымі формамі прыцягнення веруючых у пратэстанцкія абшчыны з'яўляліся: стварэнне нядзельных школ, кас узаемадапамогі, асобных юнацкіх і падлеткавых гурткоў, арганізацыя спецыяльных жаночых і маладзёжных малітоўных сходаў.